

Л. М. Поліщук,
к. т. н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Луцький національний технічний університет
ORCID ID: 0000-0001-8830-0486

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.23.88

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ СКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН БЕЗПОСЕРЕДНЬО У ВОДНІ ОБ'ЄКТИ В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ОЧИЩЕННЯ ЗВОРОТНИХ ВОД: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

L. Polishchuk,
Candidate of Technical Sciences, docent of the Department of Tourism,
Hotel and Restaurant Business, Lutsk National Technical University

ENVIRONMENTAL ASSESSMENT OF POLLUTANT DISCHARGES DIRECTLY INTO WATER
BODIES IN THE CONTEXT OF INVESTMENT SUPPORT FOR THE MODERNIZATION
OF THE WASTEWATER TREATMENT INDUSTRY: REGIONAL ASPECTS

У статті розглядаються теоретичні та прикладні аспекти екологічного оподаткування скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти в контексті інвестиційного забезпечення модернізації індустрії очищення зворотних вод. Обґрунтовано, що збільшення питомої ваги відрахувань екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до місцевих бюджетів дасть можливість підвищити фінансову спроможність регіональних органів державної влади та органів місцевого самоврядування стосовно вирішення екологічних проблем, передусім проблем модернізації систем водопостачання та водовідведення. Встановлено, що результативність адміністрування екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти має доповнюватися застосуванням ефективних форм інвестування проектів модернізації індустрії очищення зворотних вод. Дослідження показали, що основною передумовою ідентифікації реальної бази стягнення екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти є створення сучасної системи моніторингу на загальнонаціональному, регіональному, місцевому та локальному рівнях. Встановлено, що у 2011–2018 роках у динаміці номінальних надходжень екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до Зведеного бюджету України загалом має місце висхідна тенденція, що зумовлено щорічною індексацією ставок цього виду екологічних податків у зв'язку з інфляційно-девальваційними процесами, в динаміці надходжень у порівняних цінах 2011 року спостерігається низхідна тенденція, що свідчить про відсутність реальних позитивних зрушень. Доведено, що нарощення обсягів надходжень екологічного податку за забруднення водних об'єктів до місцевих бюджетів може мультиплікативним чином позитивно вплинути на масштаби та обсяги модернізації об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури через поєднання коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища з капітальними вкладеннями приватних інвесторів на основі реалізації угод публічно-приватного партнерства.

The article deals with theoretical and applied aspects of environmental taxation of discharges of pollutants directly into water bodies in the context of investment support for the modernization of the wastewater treatment industry. It is proved that the increase in the share of environmental tax deductions from discharges of pollutants directly into water bodies to local budgets will make it possible to increase the financial capacity of regional public authorities and local governments to solve environmental problems, primarily the problems of modernization of water supply and sanitation systems. It is established that the effectiveness of the administration of environmental tax from discharges of pollutants directly into water bodies should be supplemented by the use of effective forms of investment projects of modernization of the wastewater treatment industry. Studies have shown that the main prerequisite for identifying the real basis of environmental tax collection for discharges of pollutants directly into water bodies is the creation of a modern monitoring system at the national, regional and local levels. It is established that 2011–2018 years have an uptrend in the dynamics of the nominal revenue of the environmental tax on discharges of pollutants directly into water bodies in the Consolidated budget of Ukraine in general, due to annual indexation of this type of environmental taxes in respect of inflationary and devaluation processes. In the dynamics of receipts in comparable prices of 2011, there has been a downward trend, which indicates the absence of real positive changes. It is proved that the increase in the volume of environmental tax revenues for water pollution to local budgets can have a multiplier effect on the scale and volume of modernization of water management and water protection infrastructure through the combination of local funds for environmental protection with capital investments of private investors on the basis of public-private partnership agreements.

Ключові слова: екологічний податок, водні об'єкти, інвестиційне забезпечення, публічно-приватне партнерство, спеціальні фонди, порівняні ціни.

Key words: environmental tax, water facilities, investment support, public-private partnership, special funds, comparable prices.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У зв'язку зі зниженням рівня завантаженості потужностей у промисловому виробництві та виробничій інфраструктурі зменшилися об'єми забору свіжої води, що відповідним чином вплинуло на динаміку відведення зворотних вод. Водночас спрацювання мереж водовідведення та колекторно-дренажних систем призвело до збільшення відсотку скидів неочищених зворотних вод, що вимагає диверсифікації джерел інвестиційного забезпечення модернізації об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури. Нарощення обсягів інвестиційного забезпечення оновлення систем відведення зворотних вод значною мірою залежить від збільшення видатків державного та місцевих бюджетів на фінансування проектів природоохоронного спрямування, що потребує наповнення спеціальних фондів охорони навколишнього природного середовища, що створюються в складі цих бюджетів. Наповнення спеціальних екологічних фондів напряму пов'язане з покращенням адміністрування екологічного податку, передусім за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти. Виходячи з того, що сьогодні лівова частка скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти не оподатковується, мають місце значні резерви щодо збільшення на порядок надходжень екологічних платежів за скиди зворотних вод до державного та місцевих бюджетів. Тому сьогодні надзвичайно актуал-

ізувалася проблема нарощення інвестиційного забезпечення процесів модернізації індустрії очищення зворотних вод за рахунок удосконалення системи вилучення екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти з урахуванням регіональних особливостей водокористування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній економічній літературі в останні роки недостатньою мірою розглядаються окремі аспекти адміністрування екологічних податків за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти [1–6]. Це не дозволяє повною мірою ідентифікувати реальну базу стягнення даного виду платежів та не дає можливості забезпечити своєчасне наповнення спеціальних екологічних фондів і збільшити видатки на фінансування проектів модернізації індустрії очищення зворотних вод. Тому актуалізується проблема встановлення взаємозв'язку між надходженням екологічного податку до бюджетів різного рівня та інвестиційно-інноваційною діяльністю у природоохоронній сфері, зокрема у сфері водопостачання та водовідведення.

Відзначаючи вагому роль екологічного оподаткування в системі регулювання природоохоронної діяльності М. Мусієнко відзначає, що екологічний аспект оподаткування залишається нерозвиненим, що не може не позначатися на обсягах фінансування життєво важливих видатків бюджету. Система екологічного оподаткування має стати фіскальною. Розбудова та впроваджен-

ня ефективної системи екологічного оподаткування є одним із засобів економічного піднесення і процвітання держави, а також виконання нею своїх функцій [3, с. 111—112]. Однак виконання екологічними податками лише фіскальної функції не завжди може супроводжуватися закладенням необхідних стимулів для безпосередніх природокористувачів, тому екологічні податки мають бути збалансованими в частині їх фіскальної спрямованості та стимулюючої функції.

Дієвою складовою державної стратегії під час формування екологічної політики, на думку Н.Рибачок, є оптимальне співвідношення регулятивної і стимулювальної, а також контрольної функції податкової системи, де екологічний податок відіграє головну роль, та запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій шляхом удосконалення податкової амортизації, оновлення основних засобів, призначених для охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування [5, с. 18]. Тобто результативність адміністрування екологічного податку, в тому числі від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти має доповнюватися застосуванням ефективних форм інвестування проектів модернізації природоохоронної інфраструктури, зокрема індустрії очищення зворотних вод. Такого роду компліментарність може бути досягнута через адресну спрямованість екологічного податку на фінансування проектів природоохоронного спрямування.

На переконання О. Чалої, сучасний стан екологічного оподаткування в Україні потребує негайного його підпорядкування та адаптації до дійсних фінансових потреб сфери охорони навколишнього природного середовища. Оцінювання фіскального значення екологічного податку продемонструвало його незначущість в контексті масштабу екологічних проблем незважаючи на зростання показників надходжень від його структурних елементів [6]. Екологічний податок, виходячи з питомої ваги його надходжень до Зведеного бюджету України, не відіграє вагомого значення в загальнонаціональному масштабі в частині фінансового забезпечення реалізації проектів природоохоронного спрямування. Тому важливого значення набуває збільшення питомої ваги відрахувань екологічного податку до місцевих бюджетів, що дасть можливість підвищити фінансову спроможність регіональних органів державної влади та органів місцевого самоврядування стосовно вирішення екологічних проблем, передусім проблем модернізації систем водопостачання та водовідведення.

Стосовно специфіки екологічного оподаткування скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, то тут заслуговує на увагу підхід Л. Левковської та І. Довгої, згідно з яким необхідно максимальною мірою посилити диференціацію встановлення ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, ефективніше ідентифікувати реальну величину збитку, завданого підприємствами-забруднювачами довкіллю [1, с. 59]. Основною передумовою вдалої ідентифікації реальної бази стягнення екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти є створення сучасної системи моніторингу на загальнонаціональному, регіональному, місцевому та локальному рівнях, що дасть можливість

зрушення в динаміці скидів супроводжувати переглядом фіскальних інструментів впливу на безпосередніх водокористувачів.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка напрямів удосконалення системи адміністрування екологічного оподаткування скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти в контексті нарощення інвестиційних вливань в індустрію очищення зворотних вод на регіональному рівні та дотримання вимог, які пред'являються водоохоронними директивами Європейського Союзу.

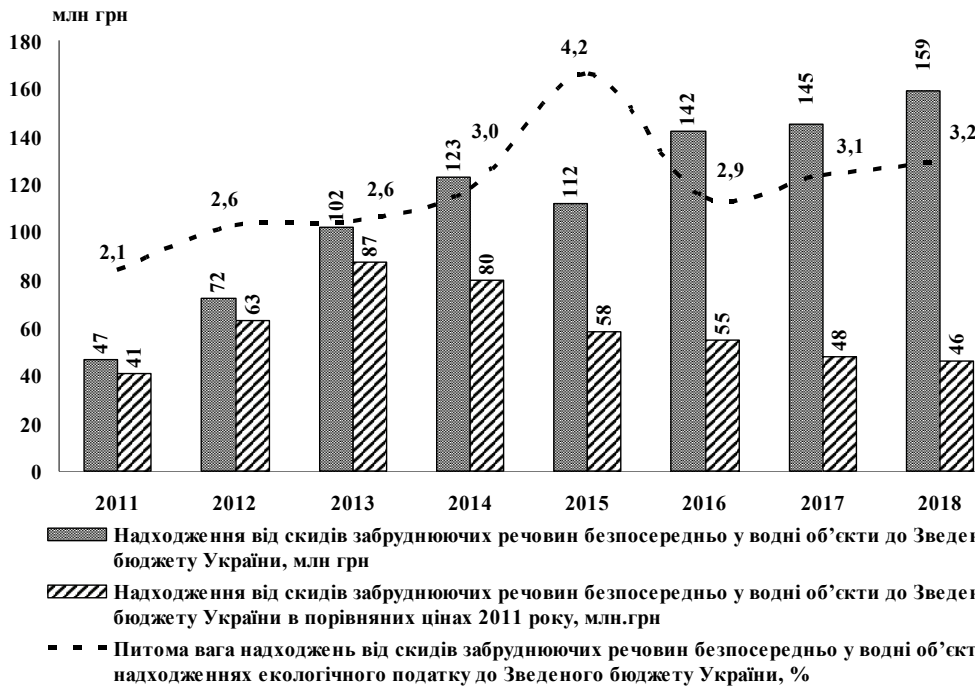
ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Регіони України відзначаються неоднорідністю стосовно залучення водних ресурсів до господарського об'їгу, що відповідним чином впливає на обсяги відведення та очищення зворотних вод. Основними емітентами скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти виступають промисловість, житлово-комунальне господарство та сфера сільськогосподарського виробництва. Виходячи з інституціональної структури національного господарства, органи публічної влади можуть прямо впливати на ситуацію з очищенням зворотних вод у житлово-комунальному господарстві і опосередковано — у промисловості та сільськогосподарському виробництві.

Переважає більшість систем водопостачання та водовідведення перебуває у комунальній власності, що зобов'язує органи місцевого самоврядування забезпечувати належне фінансування проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури. Одним з джерел інвестиційного забезпечення проектів модернізації систем водопостачання та водовідведення, а також колекторно-дренажних комплексів виступає екологічний податок, зокрема його частка, яка надходить до місцевих бюджетів, насамперед до бюджетів місцевого самоврядування. Найбільші обсяги екологічного податку надходять у тих регіонах, які відзначаються високим рівнем концентрації промислових виробництв та високим рівнем урбанізації. Водночас і потреби у фінансових ресурсах для оновлення водогосподарської та водоохоронної інфраструктури тут більші, ніж у регіонах аграрної спеціалізації.

У 2011—2018 роках у динаміці номінальних надходжень екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до Зведеного бюджету України в цілому має місце висхідна тенденція, що зумовлено щорічною індексацією ставок даного виду екологічних податків у зв'язку з інфляційно-девальваційними процесами. У динаміці надходжень екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до Зведеного бюджету України в порівнянних цінах на початок 2011 року спостерігається низхідний тренд, що свідчить про зменшення реальних обсягів надходження даного фіскального платежу до публічних фінансових фондів.

Поступлення до Зведеного бюджету України екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти характеризуються зростаючим трендом протягом періоду 2011—2018 років.

Рис. 1. Надходження екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до Зведеного бюджету України

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

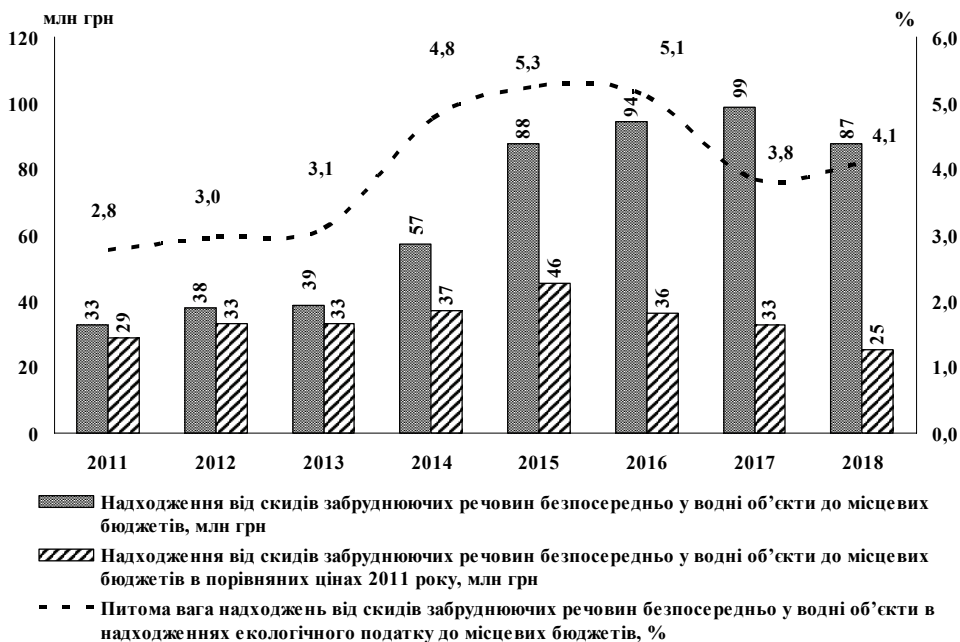
Зокрема у 2011 році значення даного показника складало 47 млн грн, тоді як у 2018 році відбулося збільшення у 3,4 рази до 159 млн грн.

Разом із збільшенням номінальних надходжень даного фіскального платежу зростає і частка поступлень у складі екологічного податку до Зведеного бюджету України. Якщо у 2011 році вона складала 2,1%, то у 2015 році підвищилась до 4,2% та продовжила збільшуватися у 2016—2018 роках.

Попри збільшення обсягу номінальних поступлень значення надходжень, у цінах 2011 року почали знижу-

ватися починаючи з 2014 року та встановили черговий мінімум у 2018 році — 46 млн грн, що нижче показника 2011 року (рис. 1).

Надходження до місцевих бюджетів екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти зростали протягом 2011—2017 років. Зокрема в 2011 році значення даного показника складало 33 млн грн, тоді як у 2017 році відбулося збільшення надходжень у 3 рази до 99 млн грн. У 2018 році надходження екологічного податку за скиди зменшилися на 12% — до 87 млн грн (рис. 2).

Рис. 2. Надходження екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до місцевих бюджетів

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

У динаміці питомої ваги надходжень від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти в надходженнях екологічного податку до місцевих бюджетів протягом 2011—2018 років спостерігається параболічний тренд з піком частки у 2015 році — 5,3%. Загалом протягом періоду, що досліджується, відбувалося лінійне зростання питомої ваги надходжень скидів у структурі екологічного податку до місцевих бюджетів. Водночас реальні надходження почали знижуватися у 2016 році, тоді як у 2011—2015 роках фіксувалося зростання реальних надходжень екологічного податку за скиди.

Виходячи з наведеного вище аналізу основних тенденцій надходжень екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти до Зведеного бюджету України та місцевих бюджетів, потребує удосконалення інституціональне та методичне забезпечення нарахування та стягнення цього фіскального платежу, що дасть можливість більш результативно ідентифікувати реальну базу його вилучення і забезпечити більш результативне залучення до фінансових фондів держави, регіонів та територіальних громад.

Необхідно нормативно закріпити використання певних заходів щодо корекції методичної бази фіскального регулювання відтворення та охорони водних ресурсів, а саме: удосконалити нормативно-правову базу з питань оподаткування забруднення водойм; посилити диференціацію та підвищити розмір ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, збільшивши плату за скидання одиниці маси забруднюючої речовини до європейського рівня з урахуванням токсичності скидів; удосконалити методику визначення шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства у сфері використання та охорони вод; переглянути пільги щодо стягнення збору за спеціальне водокористування як щодо водних ресурсів загальнодержавного, так і місцевого значення; збільшити податкове навантаження на ті види діяльності та форми споживання, що є екологічно шкідливими для водних об'єктів [1, с. 59].

Корекція методичного забезпечення стягнення екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти має враховувати вимоги водоохоронних директив Європейського Союзу, які Україна зобов'язується імплементувати, підписавши Угоду про асоціацію з ЄС. Насамперед потрібно переглянути ставки екологічного податку за попадання азотомісних сполук у природні водні об'єкти, зокрема із сільськогосподарських джерел, щоб стимулювати водокористувачів зменшувати попадання таких сполук у водні джерела та формувати відповідний субстрат для недопущення їх попадання у водоносні горизонти.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Зниження рівня забруднення водних об'єктів значною мірою залежить від результативності застосування фіскальних регуляторів, передусім екологічного податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти. Результативність фіскального регулювання забруднення водних джерел залежить також від цільового використання даного виду фіскальних платежів через їх концентрацію у спеціальних фондах державного

та місцевих бюджетів, що дасть можливість їх використовувати на фінансування проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення систем водовідведення. Нарощення обсягів надходжень екологічного податку за забруднення водних об'єктів до місцевих бюджетів підвищує інвестиційні можливості місцевого самоврядування, які можуть мультиплікативним чином збільшитися через поєднання коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища з капітальними вкладеннями приватних інвесторів за умови, коли реалізація проектів оновлення об'єктів водоохоронної та водогосподарської інфраструктури буде відбуватися на основі угод публічно-приватного партнерства.

Література:

1. Левковська Л., Довга І. Екологічна складова фіскального регулювання водокористування. Економіст. 2014. № 1. С. 57—59.
2. Лега О.В., Яловега Л.В., Приймак Т.Б. Екологічний податок: особливості обліку і оподаткування у контексті нормативно-правових змін. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2017. Вип. 185. С. 231—242.
3. Мусієнко М.В. Екологічні податки як інструмент державної фіскальної політики. Наукові праці НДФІ. 2007. Вип. 4. С. 108—112.
4. Нікітішин А. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 2. С. 126—137.
5. Рибачок Н.П. Сучасні теоретичні та законодавчі основи екологічного оподаткування в Україні. Фінансове право. 2013. № 4. С. 15—18.
6. Чала О.А. Оцінювання фіскального значення екологічного податку в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 8 (2). С. 62—66.

References:

1. Levkovs'ka, L. and Dovha, I. (2014), "Environmental component of fiscal regulation of water use", *Economist*, vol. 1, pp. 57—59.
  2. Leha, O.V. Yaloveha, L.V. and Pryjmak, T.B. (2017), "Environmental tax: features of accounting and taxation in the context of regulatory changes", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 185, pp. 231—242.
  3. Musiienko, M.V. (2007), "Environmental taxes as an instrument of state fiscal policy", *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 4, pp. 108—112.
  4. Nikitishyn, A. (2017), "Tax regulation as an instrument of state environmental policy", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, vol. 2, pp. 126—137.
  5. Rybachok, N.P. (2013), "Current theoretical and legislative foundations of environmental taxation in Ukraine", *Finansove pravo*, vol. 4, pp. 15—18.
  6. Chala, O.A. (2014), "Assessment of the fiscal importance of the environmental tax in Ukraine", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*, vol. 8 (2), pp. 62—66.
- Стаття надійшла до редакції 24.11.2019 р.*